

AKP Hükümeti, Ulusal Programı'nda enerji ve iletişim alanlarının bütünüyle piyasalaşması için yeni taahhütlerde bulundu...

AB'DEN ZAMLARA ve ÖZELLEŞTİRMELERE TAM NOT

Kahraman Yapıcı
kahraman.yapici@emo.org.tr

AKP Hükümeti'nin Avrupa Birliği'ne (AB) üyeliğe ilişkin 2008 Yılı Ulusal Program Resmi Gazete'de yayımlandı. Programda enerji ve iletişim alanlarının bütünüyle piyasalaştırılmasına yönelik yeni

taahhütlerde bulunulurken, AB'nin daha önce verilen taahhütler kapsamındaki uygulamaları değerlendirdiği 2008 Yılı İlerleme Raporu'nda özelleştirme ve zam uygulamaları övülürken, yabancılara yönelik sınırlamaları da

kaldıracak biçimde daha fazla serbestleştirme talep edildi.

Yurttaşların hayat standartlarının iyileşeceği beklentisi ile girilen AB'ye üyelik sürecinde; AKP Hükümeti'nin, AB ile uyum perspektifi kapsamında enerji alanında uyguladığı "özelleştirme ve piyasalaştırma politikaları", zam, yoksunluk ve yoksulluk olarak geri dönmeye başladı. Hükümetin hazırladığı 2008 Yılı Ulusal Programı'nda; kamuoyunda "karaborsa" olarak nitelendirilen, elektrik fiyatlarının aşırı yükseldiği elektrik borsası sistemi ile otomatik zam mekanizması AB için yapılan reformlar olarak yer aldı. Program'da, otomatik zam mekanizması ile Elektrik Üretim A.Ş. (EÜAŞ) portföy şirketlerinin mali durumlarının güçleneceği, böylece daha rahat özelleştirilebileceği ifade edildi.

Resmi Gazete'de 31 Aralık 2008 tarihinde yayımlanan 2008 Yılı Türkiye Ulusal Programı'nda, kamunun enerji alanından çekilmesi ve özel sektörün beklenen yatırımları yapmaması nedeniyle oluşan yatırım açığı tehlikesi kabul edilirken, geçiş dönemi sorunu olarak nitelendirildi. Ancak soruna yönelik çözüm önerileri, özelleştirmelerin devam ettirilmesi, özelleştirilen dağıtım şirketlerinin kayıp ve kaçak oranını düşürecek beklentisi ve enerji verimliliği için yürütülen projelerle sınırlı kaldı.

Ulusal Program'da, mevcut Elektrik Piyasası Kanunu'nda yer alan yabancı sermayenin elektrik üretim, iletim, dağıtım alanında kontrol oluşturacak

şekilde pay sahibi olamayacağına ilişkin kısıtlamanın kaldırılacağı güvencesi verildi. Yabancı sermayeye yönelik kısıtlamaların kaldırılması için gerekli değişikliklerin üyelikten 2 yıl önce yapılacağı, ancak üyelikle birlikte yürürlüğe konulacağı kaydedildi.

AB direktifleri uyum çalışmaları kapsamında çok sayıda mevzuat değişikliği yapılacağına yer verilen Ulusal Program'da yer alan "Bilgi Toplumu ve Medya" başlıklı bölümde, Evrensel Hizmet Fonu'nun İnternet'in yaygınlaşması için yürütülen projelerde kullanılmasına, AB'ye üyelik garantisi verilmesi ile son verileceği ifade edildi. Program'da, AB üyeliği ile birlikte Türkiye'de radyo ve televizyon sahibi olmak isteyen yabancı sermayeye yönelik kısıtlamanın bütünüyle kaldırılacağı belirtildi.

Avrupa Komisyonu Genişleme Genel Müdürlüğü Türkiye'nin AB'ye uyum sürecinde son bir yıllık ilerlemesi ile ilgili raporunu 5 Kasım 2008 tarihinde açıkladı. AB 2008 İlerleme Raporu'nda Türkiye'yi enerji alanında genel olarak yetersiz bulundu. İlerleme Raporu'nda AKP Hükümeti, elektrik ve doğalgaza yaptığı zamlar ve özelleştirme uygulamalarından tam not alırken; rekabetin ve arz güvenliğinin sağlanması gibi konularda ise sınıfta kaldı. Enerji alanında, "bir miktar ancak düzensiz ilerleme" sağlandığı belirtilen raporda, rekabetin sınırlı olması, yenilenebilir ve

enerji verimliliği konusunda hedeflerin belirlenmemiş olması eleştirildi. Türkiye'de kamu maliyesinin güçlendirilmesi ve düşük öncelikli harcamaların kısılmaması nedeniyle uzun yıllar altıyapı yatırımlarının engellendiğini, altıyapı yetersizliğinin genel ekonomiyi giderek artan bir biçimde etkilemeye başladığı kaydedilen raporda, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası'nın (EBRD) altıyapı yatırımları konusunda özelleştirme programını destekleyici şekilde Türkiye'de faaliyet gösterme kararı aldığı bildirildi.

Özelleştirmesine rağmen Türk Telekom'un piyasa hakimiyetinin devam etmesi de AB'de hayal kırıklığı yarattı. AB desteği ile Türkiye'de uygulanan özelleştirme politikalarının rekabeti sağlamadığı 2008 İlerleme Raporu'nda itiraf edildi. Telekomünikasyon Kurumu da karar alma süreci şeffaf olmadığı ve İnternet yayınlarının sansürlenmesine yönelik yayımladığı yönetmelikler nedeniyle eleştirilere maruz kaldı. İlerleme Raporu'nda elektronik iletişim alanında, özellikle cep telefonu ve geniş bant İnternet erişimi piyasalarında hakim işletmecilere uygulanan "rekabetçi korunma tedbirlerine" ilişkin bir miktar ilerleme kaydedildiği ifade edildi. Sabit telefon ve geniş bant İnternet erişimi piyasalarındaki rekabetin yetersiz seviyede bulunduğu vurgulandı. Raporda, telekomünikasyon alanındaki yüksek vergilerin de eleştirildi. ◀

AB'DEN REKABET SORGULAMASI

AB İlerleme Raporu'nda telekomünikasyon alanı rekabet yapısı temeliyle sorgulanarak eleştiriler yöneltildi.

Şehiriçi Görüşmelerde Rekabet Arayışı: Türkiye'nin iletişim alanındaki düzeyine ilişkin olarak şu bilgilere yer verildi:

"Haziran 2008 itibarıyla takriben yüzde 25 yeni katılımı sabit telefon abonelerinin sayısı toplam yaklaşık 18 milyon ve erişim oranı yüzde 25 civarındadır. Toplam cep telefonu abone sayısı erişim oranının yüzde 90 olmasıyla 63.6 milyona ulaşmıştır. İnternet abonesi sayısı, 5.3 milyon ADSL abonesi olmak üzere yaklaşık 5.4 milyona ulaşmıştır."

Türkiye'de etkin piyasa gücüne sahip işletmeciler, ara bağlantı ücretleri, yerel ağın paylaşımına açılması ve İnternet erişimi pazarında toptan tarifelerin düzenlenmesi konularında AB ile uyum amacı taşıyan düzenlemelerin yapıldığını anımsatan AB, cep telefonu ara bağlantı ücretlerinin de zaman içinde azalma görüldüğünü belirtti. Numara taşıma konusundaki gelişmeye de yer verilen raporda, uluslararası ve şehirlerarası telefon görüşmelerinde var olan ikincil piyasanın şehir içinde de oluşturulması konusu şöyle değerlendirildi:

"Türk Telekom'un referans yerel ağın paylaşımına açılması teklifinin geçen yıl gözden geçirilmesini müteakip yerel ağın paylaşımına açılması alanında sınırlı bir başlangıç ilerlemesi kaydedilmiştir."

İnternet Erişiminde Rekabet Sorunu: Sabit telefon ve geniş bant İnternet erişimi piyasalarındaki rekabetin yetersiz seviyede olduğunun altı çizildi. Türk Telekom'un faaliyetlerine ilişkin eleştiriler şöyle sıralandı:

"Geniş bant İnternet erişim hizmetlerinin yüzde 95'i mevcut İnternet işletmecisi tarafından sunulmakta-

dır. Sabit toptan İnternet erişiminde daha adil ve şeffaf şartlar yaratılmasına yönelik sınırlı bir ilerleme olmuştur. Muhasebe hesaplarının ayrı tutulmasında sabit yükümlüye yıkılan maliyet hesaplaması ve muhasebenin ayırımına ilişkin bir gelişme kaydedilmemiştir. Yerel telefon işinin liberalleştirilmesi hala beklemede olup, sabit ve geniş bant piyasalarındaki rekabeti zayıflatmaktadır.”

Elektronik iletişim alanında, özellikle cep telefonu ve geniş bant piyasalarında hakim işletmecilere uygulanan rekabetçi korunma tedbirlerine ilişkin bir miktar ilerleme kaydedildiği belirtilirken, AB çerçevesine uyumun sınırlı kaldığı bildirildi. “AB kurallarıyla uyumlu yeni bir temel elektronik iletişim yasasının kabulü önem taşımaktadır. İştisel ve görsel medya politikası alanında Türkiye’nin uyum seviyesi sınırlı kalmaktadır” denildi.

Telekomünikasyon Kurumu’na (TK)

Eleştiri: Telekomünikasyon alanında sektörü düzenlemek amacıyla idari masraflar dışındaki iletişim hizmetlerine konan yüksek vergiler sorununun devam ettiğine işaret edildi. TK’nın karar alma sürecinin şeffaf olmadığı belirtilerek, şu görüşlere yer verildi:

“Düzenleyici organ, personel olarak iyi donatılmıştır ve kendi kendini finanse edebilmektedir. Ancak, bu organ özellikle yetkilendirme sürecinde yeterince bağımsız değildir. TK karar alma süreci şeffaf değildir. Rapor döneminde, kamusal alanlarda İnternet hizmetlerinin koşulları ile İnternet üzerinden yayınları düzenleyen prosedür ve prensiplere ilişkin uygulama tüzükleri kabul edilmiştir. Bu tüzüklerin uygulanması, ifade hürriyetinin ihlal edilmesi potansiyeline sahiptir.”

Frekans Dağıtımı Gözden Geçirilmesi:

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) kararlarının Ağustos 2008’den bu yana kamuoyuna açık hale getirildiğine yer verildi. “İştisel ve görsel medya politikası alanında bir miktar ilerleme sağlanmıştır” denildi. TRT

Yasası’nın Türkçeden başka dillerde yayın yapılmasına imkan verecek şekilde değiştirildiği anımsatılarak, şöyle denildi:

“RTÜK, yayıncılarca yapılacak bir düzenlemeyi teşvik etmiş ve izleme görevini yerine getirmek için idari kapasitesini güçlendirmiştir. Bununla birlikte, Türkiye’nin AB İştisel ve görsel medya müktesebatı ile uyum düzeyi çocukların korunması ve reklamlara ilişkin düzenlemeyle ilgili alanlarla sınırlı kalmaktadır.”

Radyo ve televizyon yayıncılığı konusunda eleştirilerin yer aldığı bölümde yabancı sermayeye yönelik sınırlandırmaya da yer verilmesi dikkat çekti. RTÜK’ün frekans dağıtımı yapmadığı ve geçici lisansları gözden geçirmedişine yer verilirken, “RTÜK, yayıncılarla düzenli bir diyalog tesis ederek kararlarının şeffaflığını güçlendirmiştir. Ancak, düzenleyicinin işlevselliğinin güçlendirilmesi için ilave tedbirlere ihtiyaç duyulmaktadır” denildi. ▽

AKP'NİN İLETİŞİM VE BİLİŞİM TAAHHÜTLERİ

AKP Hükümeti'nin 2008 Yılı Ulusal Programı'nda iletişim ve bilişim alanına yönelik mevzuat değişikliklerinden ihalelere kadar uzanan bir dizi uygulama taahhüdüne yer verildi.

Evrensel Hizmet Talebine AB'ye Üyelik Beklentisi Yanıtı: İnternet kullanımını artırmak ve sayısal yayıncılığı desteklemek için Evrensel Hizmet Fonu'nun kaynaklarının kullanılmasına ilişkin Bakanlar Kurulu kararının, AB direktifleri çerçevesinde değiştirilmesi için AB'ye tam üyelik garantisi verilmesinin bekleneceği kaydedildi. AB üyeliğinin kesinleşmesi ile birlikte fon kaynaklarının, okullara İnternet erişimi sağlanması gibi projelerde kullanılması engellenecek.

Özel Radyo ve Televizyonlara Yeni Düzenlemeler: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), 2010 yılında Özel Radyo ve Televizyon Kuruluşları İdari Mali Şartlar Yönetmeliği'nde değişiklik yapacak. Yine aynı yıl Radyo ve Televizyon Kuruluşlarına Kanal ve Frekans Tahsisi Şartları ve Bunlara İlişkin İhale Usulleri ile Yayın Lisansı ve İzni Yönetmeliği'nde değişikliğe gidilecek. Uydu Lisans ve İzni Yönetmeliği ve Kablolü Yayın ve İzni Yönetmeliği de değişiklik yapılacak mevzuatlar arasında sayılıyor.

"Akıllı İşaretlere" 8 Milyon Avro: Çocukların televizyon yayınlarından zarar görmemesi için başlatılan "Akıllı İşaretler" uygulamasının sağlıklı yürütülmesi için RTÜK İzleme ve Değerlendirme Dairesi bünyesinde özel birim kurulacak. RTÜK'ün gerçekleştireceği mevzuat değişikliği ve yeni uygulamalar için toplam 8 milyon 220 bin Avro'luk bütçe ayrıldı. Program'da, bütçenin 7 milyon Avro'luk bölümünün özel birimin ekipman ihtiyacı için harcanması öngörülüyor.

Yabancı Sermaye Kısıtlamaları Kalkıyor: Televizyon ve radyo kuruluşlarına getirilen yabancı sermaye sınırlamasına ilişkin de yeni düzenlemeler yapılması öngörülüyor. Bu konuda iki farklı düzenleme yapılması planlanıyor. İlk olarak "Yabancı gerçek ve tüzel kişilerin sektörde faaliyetlerini kısıtlayan düzenlemelerin iyileştirilmesi" olarak sunulan değişiklik

2009 yılında yapılacak. Yabancı sermaye ilişkin kısıtlamaları tamamen kaldıracak düzenleme ise AB'ye tam üyelikten 2 yıl önce yayımlanacak ancak bu düzenlemenin uygulamasına tam üyeliğin ardından geçilecek.

Sayısal Yayıncılık İçin Düzenleme: Karasal sayısal yayıncılık alanında frekans planlaması ve tahsislerin yapılabilmesi için 2011 yılında kanun değişikliği yapılacağı kaydedildi. Karasal sayısal yayıncılık yapacak işletmecilerin, ek olarak telekomünikasyon hizmeti sunabilmesine ilişkin yönetsel de 2009 yılında yayımlanacak. İnternet üzerinden televizyon yayınları (IPTV) yapılabilmesine olanak sağlayacak olan düzenleme ise 2009 yılında 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun'da değişiklik yapılması ile gerçekleştirilecek.

Cep'te Sanal İşletmeci Dönemi: Cep telefonu kullanıcıların "sanal işletmeci" seçebilmesine olanak sağlayacak yönetmeliğin bu yıl yayımlanmasının planlandığı belirtildi. Telekomünikasyon Kurumu'nun yapacağı düzenleme ile Turkcell, Avea ve Vodafone altyapısı üzerinden ikincil bir piyasa yaratılacağı anlatıldı. Buna göre işletmecilerin kendilerine tahsis edilmiş frekans bandına sahip olmaksızın, mevcut işletmecilerin altyapısı üzerinden kendi markası ile hizmet vermesi öngörülüyor.

112 Tek Acil Numara Oluyor: Acil durum telefonları 112 numarasında birleştirilmesi planlanıyor. Halen sağlık alanındaki acil durumlar için kullanılan 112'nin güvenlik, yangın ve doğal afetler gibi tüm acil durumları kapsaması için 2009 yılında "Acil Hizmetlerin Sağlanmasına İlişkin Kanun" çıkarılacak. Kanun'un yayımlanmamasının ardından İçişleri Bakanlığı'nın koordine edeceği bir dizi çalışma ile 2011 yılında uygulamanın hayata geçirilmesi planlanıyor. Tüm acil telefonların 112'de toplanması için harcanacak bütçe ise yaklaşık 6 milyon Avro olarak belirlendi. Bütçenin 5 milyon Avroluk kısmı illerde hizmet verecek 112 birimlerinde kullanılacak ekipmanlar için ayrıldı. ◀

ENERJİDE AKP TAAHHÜTLERİ/AB TALEPLERİ

Hükümetin 2008 Ulusal Programı

Sermayeye Yeni Alanlar Açılacak: AB'nin ekonomik kriterlerinin sağlanması kapsamında önümüzdeki dönemde özelleştirme kapsamına alınacak alanlar arasında, elektrik dağıtım ve toptan ticareti, elektrik üretimi, doğalgaz piyasası, kömür ve diğer maden işletmeciliği yer aldı. Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ. (TEDAŞ) ve Elektrik Üretim A.Ş. (EÜAŞ) gibi sektöründe belirleyici niteliğe haiz kuruluşların özelleştirilmesiyle yerli ve yabancı yeni yatırımcıların da bu piyasalara girişinin temin edilmesinin amaçlandığı belirtildi.

Karaborsa İyileştirme Olarak Sunuldu: 2010 yılında tüm sektörün rekabete açılmasıyla tüketicilerin serbest piyasalardan daha fazla elektrik kullanabilme imkanlarının artabileceğinin öngörüldüğü anımsatıldı. "Dengeleme ve Uzlaştırma Piyasası, 1 Ağustos 2006 tarihinden itibaren çalışır durumdadır. Bu tarihten beri piyasa aktörleri öngöremedikleri elektrik ihtiyaçlarını bu piyasadan karşılamaktadırlar" denildi. Kamuoyunda "kara borsa" olarak tabir edilen Dengeleme ve Uzlaştırma Piyasası iyileştirme olarak sunuldu.

Zamlar Özelleştirme İçin: Kamuoyunda "otomatik zam" mekanizması olarak bilenen Maliyet Bazlı Fiyatlandırma (MBF) mekanizması da "fiyat reformu" olarak yer aldı. MBF mekanizmasının 1 Temmuz 2008 tarihinde yürürlüğe girdiği hatırlatılarak, şöyle denildi:

"MBF enerji sektöründe faaliyet gösteren dört KİT'i (TKİ, BOTAŞ, EÜAŞ, TETAŞ) ve yirmi adet bölgesel dağıtım firmasını kapsamaktadır. MBF ile birlikte uygulama kapsamındaki şirketlerin tarifeleri hem geçmiş hem de gelecek maliyetlere bağlı bir yapıya göre revize edilecektir. Revize edilmiş tarifeler kuruluşlara, planladıkları yıllık yatırım ve diğer harcamalarına göre yıllık finansal hedeflerine ulaşma imkanı verecektir."

Devreye alınması ile birlikte 2008 yılında konutlar için elektrik fiyatları artışının yüzde 65'e ulaşmasına neden olan MBF'in temel amacı Program'da şöyle itiraf edildi:

"BOTAŞ tarifelerini aylık olarak uyarlarlarken, diğer firmalar 1 Ocak, 1 Nisan, 1 Temmuz ve 1 Ekim tarihlerinde tarifelerini uyarlayacaklardır. Bu takvim firmalar arasındaki nakit akışlarını düzenli ve sağlam bir zemine oturtacaktır. Bunun bir sonucu olarak, enerji KİT'lerinin finansal kapasiteleri artacak, böylece dağıtım şirketlerinin ve EÜAŞ'a ait portföy üretim gruplarının özelleştirilmeleri kolaylaşacaktır."

MBF mekanizmasının 2010 yılı sona kadar uygulanacağı belirtilirken, Hazine Müsteşarlığı'nın MBF'yi denetleyeceği kaydedildi. 2010 yılında elektrik dağıtım şirketlerinin tarifelerindeki çapraz sübvansiyonları kademeli olarak kaldıracağı ifade edildi.

AB 2008 İlerleme Raporu

Özelleştirmelerin Milli Gelire Katkısı Yok: "Piyasa Güçlerinin Etkileşimi" başlıklı bölümde, elektrik alanındaki özelleştirmeler anlatılırken, özelleştirmelerin milli gelire katkı sağlamadığı şöyle ortaya konuldu:

"Özelleştirme yapılan önemli sayıdaki operasyonla devam etmekle birlikte, özel sektörün Gayrisafi Yurtiçi Hasıla'daki (GSYİH) payı 2008 ortası itibarıyla yaklaşık yüzde 89 ile fazla değişmemiştir."

2005-2006 yıllarındaki özelleştirmelerin hız kazandığı ve bu hızın 2007 -2008 yıllarında çok düşük oranda azaldığı kaydedilen raporda, "Sonuç olarak, özelleştirme alanında önemli ilerleme kaydedilmiştir" denildi.

Piyasa Açılımı Yüzde 41: Raporda, "Kendi kendine elektrik üretenlerin elektrik piyasasında satabilecekleri elektrik oranı yüzde 30'dan yüzde 50'ye yükseltilmiştir. 2007 sonu itibarıyla, elektriğin yüzde 48.3'ü KİT'ler tarafından üretilmektedir" bilgileri verildi. İç enerji piyasası alanında bir miktar ilerlemeden söz edilebileceği ifade edilerek, "Serbest tüketici sınırı 1.2 gigavat saate düşürülmüştür. Bu yaklaşık yüzde 41 oranında piyasa açılımına denktir" denildi.

AB'den Zam Övgüsü: Halkın genelini olumsuz etkileyen otomatik elektrik ve doğalgaz zamlarına neden olan maliyete dayalı fiyatlandırma mekanizması şöyle övüldü:

"Bu mekanizma, enerji alanında faaliyet gösteren Kamu İktisadi Teşebbüslerinin (KİT) üretim-girdi maliyetlerindeki değişiklikleri satış fiyatlarına yansıtılmasına imkan sağlamaktadır. Mekanizmanın enerji piyasaları üzerinde daha iyi ve sürdürülebilir fiyatlandırmaya ve ilgili KİT'lerin mali durumlarının geliştirilmesine katkıda bulunması beklenmektedir. Ancak, elektrik sektöründe çapraz sübvansiyonlar devam etmekte ve TRT payı gibi maliyet dışı unsurlar elektrik faturalarında yer almaya devam etmektedir."

"Yıllardan beri ilk defa, özellikle fiyat serbestisi alanında kayda değer ilerleme sağlanmıştır" denilen raporda, elektrik ve gaz fiyatlarının Ocak ve Haziran 2008 aylarında esas maliyetlerin daha iyi yansıtılmasına yönelik olarak artırıldığı kaydedildi.

Raporda, Temmuz 2008'den itibaren de elektrik fiyatlarının otomatik endekslemeye tabi olduğu anımsatılarak, belli kesimlere yönelik fiyat desteklemesinin özelleştirme amacıyla kaldırılmasını da olumlu bir gelişme olarak şöyle aktardı:

"Fiyat sübvansiyonları, 2008 sonuna kadar kamuya ait bazı elektrik şirketlerinin özelleştirilmesi kapsamında azar azar kaldırılmaktadır. Kontrollü fiyatlar tüketici fiyatı endeksinin toplam tutarının yüzde 10'dan azını oluşturmaktadır."

Piyasalaştırma Politikası Değişmeyecek: Program'da piyasalaştırma politikalarına devam edileceği, "Enerji sektöründe liberalizasyon sürecinin tamamlanarak düzgün işleyen rekabetçi bir serbest piyasanın oluşturulması hedeflenmektedir. Bu şekilde, özel sektör yatırımların istikrarlı bir şekilde sürdürülmesi ve enerji maliyetlerinin düşürülmesi öngörülmektedir. Piyasanın düzgün işleyişini temin amacıyla kurumsal kapasite artırılacaktır" ifadeleriyle yer buldu.

Avrupa Birliği içerisindeki rekabet baskısı ile baş edebilecek kapasitesinin artırılması ve gelecekte makroekonomik dengesizliklere yol açabilecek alanlarda olası risklerin kaldırılması için yapısal "reformlara" devam edilmesi gerektiği kaydedildi. Enerji de "temel reform alanları" arasında sayıldı.

Rekabet Hala Sınırlı: Türkiye'de elektrik ve doğalgaz alanında rekabetin sınırlı düzeyde olduğu belirtilen raporda, "piyasaların işleyişinin geliştirilmesi ve rekabetin tesisi amacıyla" EPDK'nın yetkilerini, "daha kesin şekilde kullanması" istendi.

İlerleme Raporu'nda Türkiye'deki gelişmeler şöyle değerlendirildi:

"Enerji alanında, bir miktar ancak düzensiz ilerleme kaydedilmiştir. Elektrik ve doğalgaz piyasası çerçeve kanunlarının kabulünden yıllar sonra, rekabet hala sınırlıdır ve şeffaf ve maliyete dayalı fiyatlandırma henüz gerçekleştirilmemiştir."

Uzun yıllar altyapı yatırımlarının, kamu maliyesinin güçlendirilmesi gibi düşük öncelikli harcamaların kısılamaması nedeniyle engellendiği kaydedildi. Buna ek olarak artan talep için yatırım ihtiyacına da dikkat çekilirken, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası'nın (EBRD) özelleştirme programını ve özel sektörü destekleyici şekilde altyapı yatırımları konusunda Türkiye'de faaliyet göstereceği anlatıldı.

Yatırım Açmazına Geçiş Dönemi Bahanesi: 2001 yılından bu yana sürdürülen piyasalaştırma çalışmalarının arz güvenliğini tehdit ettiği "geçiş dönemi" bahanesi ile birlikte kabul edilirken, orta ve uzun vadede enerji arz güvenliğinin sürdürülmesi amacıyla gerekli tedbirler alınacağı vaadinde bulunuldu. Serbestleştirme uygulamaları içinde geline enerjiadaki yatırım açmazı şöyle itiraf edildi:

"Ekonomik büyüme ve sosyal refah artışına paralel olarak birincil enerji ve elektrik enerjisi talebi hızla artmaktadır. Ancak, 2001 yılından bu yana sürdürülmekte olan enerji sektörünün liberalizasyonu çalışmaları kapsamında geçiş sürecinde önemli bir yatırım açmazı oluşmuş olup arz-talep projeksiyonlarına göre orta dönemde elektrik arz açığı görülmektedir."

Arz Güvenliğinde Sınırlı İlerleme: İlerleme Raporu'nun "Enerji" başlıklı bölümünde Türkiye'de enerjide arz güvenliğinin sağlanması için yeni bir mevzuat değişikliği yapıldığı belirtilerek, "Yeni Kanun'a göre, Devlet, gerekli durumlarda, özel sektörün yanı sıra elektrik üretimi yapabilir" denildi. "Arz güvenliği alanında sınırlı ilerleme kaydedilmiştir" saptaması yapıldı. Kamu alımlarının değerlendirildiği bölümde ise Elektrik Piyasası Kanunu'nda yapılan değişikliklere dikkat çekilerek, "Bu tür düzenlemeler kamu ihalelerinde rekabetçiliği ve etkinliği azaltmaktadır" eleştirisi yapıldı.

Kayıp ve Kaçak Düşecek Beklentisi: "Kamu mülkiyetindeki elektrik dağıtım ve üretim yatırımlarının özelleştirilmesi ve bunun sonucunda verimli bir işletmecilik ile hizmet kalitesinin yükseltilmesi, dağıtımda kayıp-kaçak oranlarının makul seviyelere indirilmesi ve üretimde etkinliğin artırılması hedeflenmektedir" denildi.

Kayıp ve Kaçak Oranı AB Ortalamasının İki Katı: Raporda, kayıp ve kaçak oranının yüzde 15'e düşürüldüğü ancak bu oranın da AB ortalamasının yaklaşık iki katı olduğu kaydedildi.

Yıllardır Tekrarlanan Vaatler: Enerji üretimi ve tüketiminin çevresel etkilerinin ve artan enerji fiyatlarının ekonomik ve sosyal maliyetlerinin azaltılması amacıyla enerji verimliliğini artırmaya yönelik etkin tedbirler geliştirileceği ifade edildi. Elektrik üretiminde ithal edilen doğalgazın payının azaltılması için yerli ve yenilenebilir kaynakların kullanımına hız verileceği belirtildi.

Yenilenebilirde Ulusal Hedef Yok: "Enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji alanında ulusal hedefler henüz belirlenmemiştir" saptaması yapılan İlerleme Raporu'nun çevre istatistikleri bölümünde Türkiye'de elektrik üretimindeki yenilenebilir enerjinin payının 1998 yılında yüzde 37.3, 1999 yılında 29.5, 2000 yılında yüzde 24.3, 2001 yılında yüzde 19.1'e indiği, 2002 yılında yüzde 25.6, 2003 yılında yüzde 25.2, 2004 yılında 30.9, 2005 yılında yüzde 24.7, 2006 yılında 25.5 olduğu ve 2007 yılında ise 18.9'a düştüğü belirtiliyor.

Nükleer Güvenlik İçin Kanun 2009'da Çıkarılacak: Kaynak çeşitlendirmesinin sağlanması amacıyla nükleer santral yapımına başlanacağı ifade edildi. Mevzuat dahi tamamlanmadan yapılan nükleer santral ihalesi konusunda, “nükleer güvenlik kalitesinin artırılması amacıyla gerekli yasal mevzuat oluşturulacağı” belirtildi. Türkiye’de kurulması planlanan nükleer santraller için, Nükleer Güvenlik Sözleşmesi doğrultusunda 2009 yılında Nükleer Kanunu hazırlanmasının planlandığı ifade edildi. “Türkiye Atom Enerjisi Kurumu’nun (TAEK) nükleer güç santral lisanslamasına ilişkin düzenleyici kapasitesinin güçlendirilmesi” ihtiyacına yönelik olarak TAEK’e 27 milyon 900 bin Avro bütçe ayrıldığı kaydedildi. TAEK lisanslama çalışmaları kapsamında, kalifiye eleman temini için 14 milyon 400 bin Avro, eğitim çalışmaları için 3 milyon Avro ve lisanslama çalışmalarında kullanılacak hizmetlerin alımı için 10 milyon 500 bin Avro harcayacak.

Türkiye’ye Radyasyon Uyarısı: Nükleer enerji yasası önemli bir değişiklik olarak görülürken, nükleer güvenlik konusunda şu uyarılara yer verildi:

“Türkiye’nin, Nükleer Güvenlik Sözleşmesi’nin gerekliliklerini, özellikle yer, düzenleyicinin bağımsızlığı, nükleer güvenlik ve radyasyondan korunma alanında mevcut mevzuat çerçevesinin tamamlanması, uygulanması ve izlenmesi alanlarında bütünüyle uygulaması gerekmektedir. Kurumsal radyoaktif atık yönetiminin uluslararası tavsiyeler, temel güvenlik standartları ve en iyi AB uygulamaları seviyesine getirilmesi gerekmektedir.”

Türkiye’nin, “Kullanılmış Yakıt Yönetimi ve Radyoaktif Atık Yönetimi Güvenliği Birleşik Sözleşmesi’ne” de henüz taraf olmadığına dikkat çekildi.

Enerji Verimliliğine 42.6 Milyon Avro Bütçe: Elektrik, ısıtma-soğutma sistemleri ve ulaşımda enerji verimliliği sağlanmasına ilişkin AB direktiflerine uyum için yapılması gereken mevzuat düzenlemelerine ve uygulamalar için Elektrik İşleri Etüt İdaresi’nin 22 milyon 90 bin Avro, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı’nın 20 milyon 475 bin Avro, Ulaştırma Bakanlığı’nın 140 bin Avro, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı’nın 20 bin Avro bütçeye ihtiyaç duyacağı ifade edildi. Enerji verimliliği için öngörülen toplam 42 milyon 625 bin Avro bütçenin 17 milyon 660 bin Avro’luk bölümünün AB kaynaklarından karşılanacağı kaydedildi.

EİE Güçlendirilmeli: Raporun enerji bölümünde “bir miktar ilerleme” gerçekleştirilen alan olarak, enerji verimliliği konusu gösterildi. Raporda şu değerlendirmeye yer verildi:

“2008 yılı bir Başbakanlık Genelgesi’yle enerji verimliliği yılı olarak ilan edilmiş ve Hükümet ‘enerji verimliliği hareketi’ üzerine bir eylem planı hazırlamıştır. Elektrik İşleri Etüt İdaresi’nin (EİE) bu alanda daha etkin olması için idari kapasitesinin geliştirilmesi gerekmektedir.”

Petrol Kanunu Değiştirilecek: 10. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer tarafından kısmen veto edilen Türk Petrol Kanunu’nun çıkarılma ısrarı da Program’da yer aldı. “Türkiye’deki petrol ve doğalgaz arama ve üretim faaliyetlerinin düzenlenmesi, yönlendirilmesi ve teşvik edilmesi, arama ve üretim için gerekli bilgi ve verilerin toplanması, değerlendirilmesi ve kullanıma sunulmasına ilişkin usul ve esasların belirlenmesi” amacıyla Petrol Kanunu’nun 2008’in son çeyreğinde değiştirilmesinin planlandığını belirtildi. Ayrıca petrol ürünlerinde arz güvenliğini sağlamak için Ulusal Petrol Stok Ajansı Başkanlığı ve Teşkilatı Kanunu’nun 2008 yılının son çeyreğinde yayımlanacağı kaydedildi. Söz konusu düzenlemeler kapsamında yapılacak çalışmalar için EPDK’nin 402 bin Avro, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı’nın ise 6 milyon 10 bin Avro harcayacağı ifade edildi.

Avrupa Kendi Enerji Güvenliğiyle İlgili: Petrol konusunda yalnızca petrol stoklarının AB metoduyla hesaplanmasını uyumlaştırmaya yönelik bir gelişme kaydedilmediği eleştirisini getiren AB, kendi enerji güvenliğiyle ilgili gaz ve boru hattı projelerine yönelik değerlendirme yaptı.

Raporda şöyle denildi:

“Hazar ve Orta Asya bölgesinden başlayarak, Türkiye üzerinden Avrupa’ya uzanan Nabucco Doğalgaz Boru Hattı Projesi, AB’nin en yüksek öncelikli projeleri arasındadır. Türk makamları projenin gerçekleştirilmesine olan taahhütlerini müteaddit defalar teyit etmişlerdir. İlgili planlama ve tasarımlar hazırlanmakta olup, 2010 başında sonuçlanmaları beklenmektedir.”

Türkiye-Yunanistan boru hattının, yılda 750 milyon metreküp taşıma kapasitesiyle faaliyete geçtiği kaydedilen raporda, bu hattın İtalya ile bağlantısını sağlamak üzere teknik hazırlıkların devam ettiği de belirtildi.

Yabancı Sermayeye “Tekelleşme” Olanağı: Elektrik Piyasası Kanunu’nda yapılacak değişiklik ile kanundaki yabancı sermayeye yönelik kısıtlamaların kaldırılmasının öngörüldüğü aktarıldı. Yabancı sermaye için yapılacak düzenlemenin ayrıntılarına yer verilmedi. Ancak mevcut kanundaki “Bu özelleştirme uygulamaları çerçevesinde, bu Kanunda belirtilen piyasa faaliyetlerinde yer alan gerçek ve tüzel kişilerden, yabancı gerçek ve tüzel kişiler elektrik üretim, iletim ve dağıtım sektörlerinde, sektörel bazda kontrol oluşturacak şekilde pay sahibi olamazlar” düzenlemesinin kaldırılarak, yabancı sermayenin elektrik üretim, iletim ve dağıtım alanlarında tekel oluşturmasının önünün açılacağı görülüyor.

Sermaye Serbestliğinde İlerleme Yetersiz: AB kaynaklı doğrudan yabancı yatırıma yönelik kısıtlamaların, “deniz ulaştırması, sivil havacılık, yer hizmetleri, karayolu ulaştırması, radyo ve TV yayıncılığı, enerji, muhasebecilik ve eğitim” gibi çok sayıda sektörde devam ettiği kaydedildi. “Bazı kısıtlamalar Türkiye’nin ilgili AB sektörel politikalarına (özellikle ulaştırma alanında) katılımına bağlıdır” denilirken, bugüne kadar söz konusu çeşitli sektörlerde sermayenin serbest dolaşımı alanında “az somut ilerleme” kaydedildiği belirtildi.

Doğalgaz Piyasası Kanunu Değiştirilecek: “Özel sektör ithalatına ve piyasanın serbestleşmesine yönelik hususların düzenlenmesi ve olağanüstü veya kriz durumlarında doğalgaz sektöründe alınması gereken önlemlerin belirlenmesi” amacıyla Doğal Gaz Piyasası Kanunu’nun 2009’da değiştirileceği açıklandı.

“BOTAŞ’ın mevcut doğalgaz alım sözleşmelerinin yıllık 4 milyar sm³’lük kısmının özel sektöre devrine ilişkin 2005 yılında yapılan ihale sonuçlandırılmış ve ilgili şirketlerle sözleşme imzalama aşamasına gelinmiştir” denildi.

Doğalgaz Piyasası AB’yi Tatmin Etmedi: Doğalgaz piyasasında da sınırlı ilerleme yaşandığı ifade edildi. Raporda, “Doğalgaz Piyasası Kanunu’nda yapılan değişiklik, devlet boru hatları işletmecisi BOTAŞ’ın spot piyasalarından LNG ithal etmesine imkan vermektedir. Ayrıca, doğalgaz lisans mevzuatı LNG ithalatına imkan sağlayacak şekilde değiştirilmiştir” denildi.

BOTAŞ’ın sorumluluklarının özel sektöre devrine ilişkin henüz gelişme olmamasını eleştirilirken, şu görüşe yer verildi:

“BOTAŞ, Türkiye’deki tüketimin halen yüzde 86’sını ithal etmektedir. Doğalgaz Piyasası Kanunu, BOTAŞ’ın alım ya da satım yüklenimlerini, 2009 yılına kadar yıllık toplam ithalatı yıllık ulusal tüketimin yüzde 20’sine düşene kadar özel sektöre devretmesini gerektirmektedir.”

